

Сергій ІСЛАНКІН
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ПІДСТАВИ ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Серед численних новел кримінального процесу, які виникли з ухваленням нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) надзвичайної уваги заслуговує захід забезпечення кримінального провадження у вигляді відсторонення від посади [1], під час якого суттєво обмежуються конституційні права, зокрема ті, що регламентовані законодавцем у ст. 38 та ст. 43 Конституції України [2].

Вважаємо за доцільним більш детально розглянути підстави застосування вищезазначеного заходу забезпечення кримінального провадження, оскільки законодавець не чітко їх визначив у кримінальному процесуальному законі. Така нечіткість у законодавстві не сприяє дотриманню принципу правової визначеності та може призвести до порушення прав, які охороняються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), Конституцією України та КПК України.

Згідно з визначеннями, що надаються в тлумачних словниках, «підстава – це головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь. Те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка і т. ін. кого-небудь» [3].

На сьогодні, відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства, правовими підставами обмеження права на працю під час застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді відсторонення від посади є:

1) ухвала слідчого судді чи суду про відсторонення від посади (ч. 2 ст. 154 КПК України);

2) рішення Президента України щодо відсторонення від посади осіб, які ним були призначені (ч. 3 ст. 154 КПК України);

3) рішення Вищої ради правосуддя щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 155-1 КПК України).

Регламентация в ч. 2 ст. 154 КПК України додаткових правових підстав застосування відсторонення від посади узгоджується зі ст. 132 КПК, в якій зазначено, що «заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом».

Фактичними підставами відсторонення від посади відповідно до ст. 157 КПК України є необхідність: припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі й документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином.

Правовою підставою для винесення ухвали слідчого судді чи суду про відсторонення від посади є, крім відповідного клопотання прокурора, слідчого за погодженням з прокурором або клопотання Генерального прокурора або заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (у разі виникнення потреби відсторонення від посади голови Національного агентства з питань запобігання корупції чи його заступника), що повинно відповідати вимогам ст. 155 КПК України ще і доведення, як того вимагає ст. 132 КПК України, дізнавачем, слідчим, прокурором того, що: 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, дізнавача, прокурора; 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, дізнавач, прокурор звертається із клопотанням а також доведеність вищеперерахованих

нами фактичних підстав застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді відсторонення від посади, як того вимагає ст. 157 КПК України.

Щодо правових підстав для ухвалення рішення про відсторонення від посади іншими суб'єктами – Президентом України та Вищою радою правосуддя, на нашу думку, вони потребують конкретизації, адже законодавець у ст. 155, 155-1 КПК України та в ст. 63 ЗУ «Про Вищу раду правосуддя» [4] зазначив лише, що такі рішення ухвалюються Президентом України на підставі клопотання прокурора про відсторонення особи від посади до органів державної влади та Вищою радою правосуддя на підставі клопотання Генерального прокурора або його заступника про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, а стосовно судді Вищого антикорупційного суду на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора (виконувача обов'язків Генерального прокурора), які повинні відповідати вимогам ст. 155 КПК України.

Тож і в ст. 154, і в ст. 155-1 КПК України йдеться про те, що такі клопотання розглядаються в порядку, визначеному законодавством, проте якщо порядок щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя передбачено в ЗУ «Про вищу раду правосуддя», то окремого порядку для відсторонення від посади Президентом України на сьогодні немає.

Оскільки ст. 132 КПК України визначає загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження незалежно від того, хто буде ухвалювати таке рішення, вважаємо, що і Президент України, і Вища рада правосуддя, як і слідчий суддя чи суд не мають права застосовувати вищезазначений захід забезпечення кримінального провадження, якщо прокурор не доведе наявності підстав, вказаних у ст. 132 КПК України.

Щодо фактичних підстав, які передбачені в ст. 157 КПК України, на нашу думку, вони обов'язково повинні бути доведені відповідними ініціаторами застосування відсторонення від посади під час розгляду клопотання, незважаючи на те, що законодавець у ч. 1 ст. 157 КПК України серед суб'єктів, які розглядають клопотання про відсторонення від посади, передбачив лише слідчого суддю та суд, не зазначивши Президента України та Вищу раду правосуддя.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0>.

4. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>.

Грина РУДЕНЬКА

старший судовий експерт відділу
товарознавчих та гемологічних
досліджень лабораторії товарознавчих,
гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень
та оціночної діяльності
Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України (м. Дніпро, Україна)

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ГЕМОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Посилення криміналізації суспільства, як свідчить судово-слідча та експертна практика, на сучасному етапі призводить до вчинення низки кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу дорогоцінних металів, дорогоцінного і напівдорогоцінного каміння, удосконалення способів до їх підготовки, вчинення та приховування, використання новітніх сучасних технічних пристроїв. Зважаючи на це, зараз недостатньо уваги